

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
הי
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברוק

כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הר"ח ח' ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"

חתימת סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה ורודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

מסכת זבחים נ"א - נ"ז ♦ טהרות ח', ב' - ח', ו'

גליון מס' 993

בס"ד, כ' סיון תשע"ח

השבוע בגליון

- ♦ הפתרון המבריק של בעל ה"אבני נזר" למאחרי השבת בליל הסדר
- ♦ "אפיקומן" - המצה האחרונה
- ♦ "חיות" - אין כזה רגע
- ♦ לא צריך זמן כדי למות

- ♦ המחלוקת לגבי זמן השקיעה
- ♦ עד מתי ניתן להתפלל תפילת מנחה
- ♦ אכילת סעודת ליל הסדר לאחר חצות

- ♦ תפילה מאחורי וילון עזרת הנשים
- ♦ לא כל וילון נחשב מחיצה
- ♦ המסגד בהר הבית - סיבה נוספת לאיסור הקרבת קרבנות בימינו?
- ♦ שתי סיבות לפתיחת דלתות אהל מועד בעת השחיטה
- ♦ כמה פעמים החמה שוקעת?

דבר העורך

התרמית

שני שוטרים חמורי סבר הדפו את ההתקלות שעמדה בדרכם והמשיכו להוביל אחריהם קבוצת יהודים אומללים אסורים בנחושתיים.

מחזה שכזה לא היה נדיר ברחובותיה של אוקראינה. באותם זמנים, לפני שנים רבות, סבלו היהודים קשות מנחת זרועם של השלטונות אשר התאכזרו אל היהודים והתעמרו בהם. רק מתת יד הגונה לידי האדם הנכון, הצילה יהודי זה או אחר שנפל ברשתם מעינויי תופת וממאסר ממושך.

הקבוצה המשיכה לפלס את דרכה בין מאות היהודים שהתגודדו בצערם כי רב. הכל הביטו בעיניהם של האסירים המפוחדים, שזקנם נמרט על ידי הרשעים ובגדיהם השסועים העידו על מנת חלקם.

ישראל רחמנים בני רחמנים, מיהרו אל ביתו של רב העיירה ובדמעות שליש תינו בפניו את הצרה שהתרגשה על ארבעת היהודים שנתפסו על לא עוול בכפם. כוונתיק וכרגיל עטה הרב את מעילו ומלווה בארבעת פרנסי הקהילה יצא אל השוק להתדפק על דוכני הסוחרים שיוזילו מעות מכיסם לצורך המצווה החשובה שהזדמנה לידם.

הפרנסים, שתפקידם היה לרכך את לב הסוחרים שעקב המאורעות התכופים נדרשו תדירות לתרום עבור מצווה זו או אחרת, כבר חיטבו בראשם את הווארטים שיש לומר לכל אחד מן הסוחרים, לבל יחזרו חלילה בטעות בפני בערל הסוחר על אותו ווארט שאמרו לו רק בשבוע שעבר בעת ששידלוהו להוזיל מעות עבור העמדת חופה לרעכל היתומה.

יום ישישי, ידעו הרב והפרנס, הוא היום הטוב ביותר לאיסוף תרומות. השוק הומה, מצלצלים רבים חולפים מיד ליד והלב פתוח לקראת שבת המלכה. שילוב מנצח. יום שלישי היה היום הפחות מוצלח לאיסוף מעות. אנשים עדיין לא החלו לערוך את קניותיהם לרגל השבת, ובמזווה שבביתם נמצאו אי אלו דברי מאכל שנותרו מסעודות השבת, כך שהשוק ודוכניו היו ריקים מהרגיל.

מה כבר אפשר לצפות מסוחר שיושב לבדו וסופר את מעותיו חזור ושנה. קשה לו להיפרד מהן. הוא יודע כי בימים הקרובים תשוב תנועת הקונים ותתגבר כמעין, אך תאוות הממון, ימי וכל לה.

דף נד/ב וישבו בנויות ברמה

חובת בניית בית המקדש - אימתי ועל מי מוטלת?

גמרתנו מתארת לפרטים את מאמציהם הקדחתניים של דוד המלך ושמואל הנביא לאתר את מיקומו של בית המקדש, שנאמר (שמואל א' ט/יח): "וילך הוא ושמואל וישבו בנית" - שהיו יושבים ברמה ועוסקין בנויו של עולם".

בניית בית המקדש מוטלת על כל הציבור, כדברי "החינוך" (מצוה צ"ה): "וזו מן המצוות שאינן מוטלות על היחיד כי אם על הצבור כולן" (וכ"כ הרמב"ם בספר המצוות סוף מצוות עשה), אלא, שאין מצווה זו תקפה עד שימלוך מלך על ישראל (סמ"ג עשין קס"ג, כמבואר בסוגיה בסנהדרין כ/ב וברש"י שם ד"ה "שלש" שהמלכת מלך, מחייבת עמלק ובניין בית המקדש, תלויים זה בזה לעשותם כסדרן ועיין שם בס' "מרגליות הים").

בירושלמי (עיין בתוס' עבודה זרה מה/א ד"ה "כל מקום") מבואר, כי לאחר שמקום המקדש מאותר, על הנביא לאשר כי ניתן להקים במקום זה את בית המקדש וכי המקום לא שימש מעולם לעבודה זרה.

בקשר לכך כתב ה"בן יהוידע" (בסוגיינתנו), כי רבים וטובים, ביניהם שאול המלך, תרו אחר מקום המקדש, אך לא מצאוהו. וכאשר איתרו דוד, נוכחו הכל לדעת כי הוא הראוי למלוכה ולא שאול: "והנה מקום המקדש לא נאמר לנביא בפירוש והיו צריכים לידע מקומו מן הכתובים, וכאשר באו שמואל ובית דינו וכל הסנהדרין וחכמי הדור ועשו אסיפה גדולה בבית המדרש כדי לברר מקום המקדש מן הכתובים, נתעלם הדבר מהם ולא היו יכולין לכוון עד שבא דוד עליו השלום וכיון להלכה את מקומו שצריך לבנותו בנחלת בנימין... וכולם הסכימו על דברים אלו וידעו שכן הוא האמת. והנה, באמת מה שחידש דוד דברים אלו מן הכתובים אין בזה חכמה נפלאה שראויה להתעלם מעין הבדולח של אדוננו שמואל וכל חכמי הדור ההוא. לכן יש לומר, כיון שבאמת נתעלם דבר זה מהם והשיגו דוד ע"ה לבדו, נעשה מזה הכרח גדול לומר שהמלוכה הנצמדת עם בניין בית המקדש היא ראוייה לדוד כי כמו שבית המקדש רק הוא השיג מקומו מן הכתובים, כן המלוכה הוא לבדו ישיג אותה והיא ראויה אליו, מאחר ששימת מלך ובניין בית המקדש תלויים זה בזה ונצטוו בהם ביחד" [ע"ע בספר חידושי מרן ר"ז הלוי עה"ת עמ' 406].

אכן, איתור מקום המקדש אינו משימה קלה. המלבי"ם (דברים יב/ה) כותב על כך: "שלא יגלה ה' סודו על ידי נביאיו להודיעם מקום הנבחר, רק אם ישתדלו בזה וידרשו אחריו ואז יערה עליהם רוח ממרומים אחר ההכנה הראויה". האדמו"ר מסוכטשוב זצ"ל, בעל ה"שם משמואל" (פר' ראה, שנת תרע"ה), הוסיף על כך, "ומוכרח לומר כי מאת ה' היתה זאת שלא יהיה המקום נגלה **אלא לפי מסת הדרשה**, ועל כן אף שהיה מפורש לא התבוננו בה בינה... כי המציאה היא ככמות הדרשה". כלומר, ככל שגדלים התשוקה והכיסופין למקום המקדש, כך גם זוכים להגיע למדרגה גבוהה יותר - "המציאה, היא ככמות הדרשה".

צעילוי נשמת

מורנו הגה"ח

רבי **שמואל צבי קובלסקי** זצ"ל

בן הר"ר בנימין ז"ל נלב"ע כ"ג בסיון תשנ"ג

תנצב"ה

צעילוי נשמת

מרת **אסתר איינהורן** ע"ה

ב"ר דוד ז"ל נלב"ע כ"ג בסיון תש"ס

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידנו הר"ר **חיים נפתלי איינהורן** ומשפ' שיחיו - פ"ת



דף נה/ב הוא עצמו אין נעשה אלא כפתח פתוח

תפילה מאחורי וילון עזרת הנשים

פסק המהריק"ש ("ערך הלחם" או"ח סימן נ"ה סעיף י"ט): "כשיש תשעה במקום אחד ועשירי אחר הוילון שפורסין לצניעות - מצטרף, כך נראה ל"י. היינו, כאשר תשעה יהודים שוהים בחדר אחד ויהודי עשירי נסתר מעיניהם מאחורי וילון, אזי, אם אותו וילון נפרס בבית לצורכי צניעות בלבד, ולא לצורך חלוקה פנימית של הבית, מצטרף העשירי למניין, וכן פסק ה"משנה ברורה" (סימן נ"ה ס"ק מ"ט, ע"י שם).

לא כל וילון נחשב מחיצה: דין זה, שהמהריק"ש למדו מסברא, אומר ה"פרי חדש" (שם סעיף י"ג), הרי הוא מפורש בסוגיתנו! למדנו בגמרתנו, כי יש לשחוט את קרבן השלמים "פתח אוהל מועד", היינו, יש להקפיד על פתיחת דלתות ההיכל בעת השחיטה בעזרה. והנה, מבארת הגמרא, כי וילון הפרוש בפתח זה "הוא עצמו אינו נעשה אלא כפתח פתוח", ומפרש רש"י (ד"ה "הוא עצמו"): "דלצניעותא בעלמא עביד". הרי לנו, כי מחיצה שלא הוצבה כדי לחלוק את המקום, או לשימוש אחר, כי אם לצניעות בעלמא, אינה נחשבת מחיצה המפסקת בין השוחט לאוהל מועד, ובין העשירי המסתתר מאחורי הוילון, לקהל המתפללים.

דף נה/ב שלמים ששחטן קודם שנפתחו דלתות ההיכל פסולים

המסגד בהר הבית - סיבה נוספת לאיסור הקרבת קרבנות בימינו?

בסוגייתנו מבואר, כי בעת שחיטת קרבן [שלמים, ורוב הראשונים ביארו כי ה"ה כל הקרבנות עיין תוס' יומא כ"ט א ד"ה "אלא", ולקמן ס"א ד"ה "קודם", ראב"ד מס' תמיד פ"ג, רשב"א שבועות ט"ו א ד"ה "הא דאמר"] בעזרה, יש להקפיד, שהדלתות המוצבות בפתח אוהל מועד תהיינה פתוחות. מדברי הגמרא עולה, לכאורה, כי פתיחת הדלתות היא תנאי להקרבה. והנה, בהמשך המסכת (כ"ט א) נלמד, כי "מקריבין אף על פי שאין בית", וכן פוסק הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ו הל' ט"ו). הרי, שלא זו בלבד שאין צורך בדלתות פתוחות, אלא ניתן להקריב קרבן אפילו בהעדרן המוחלט?

שתי סיבות לפתיחת דלתות אוהל מועד בעת השחיטה: שאלה זו הועלתה על ידי הרשב"א (שבועות ט"ז א), אשר השיב בקצרה: "שדוקא בזמן שהיה הבית קיים, שיש פתח - יש דלתות". את דבריו ניתן לפרש בשני אופנים. **ניתן לומר,** כי דין פתיחת הדלתות מותנה בקיומו של אוהל מועד. **מאידך,** ניתן לפרש, כי פתיחת הדלתות אינה מטרה בפני עצמה, כי אם למנוע חציצה בין מקום השחיטה למקום ההיכל. מעתה, אף בהעדרו של בית המקדש, אי פתיחת הדלתות, שאינן קיימות, אינה מונעת את הקרבת הקרבנות כל עוד רואים ממקום השחיטה את מקום ההיכל (עיין "זבח תודה").

מבנה שאינו אוהל מועד, חוצץ? ההשלכה ההלכתית בין שני הסברים אלה, באה לידי ביטוי במקרה שקיים מבנה, שאינו אוהל מועד, החוצץ בין מקום המזבח למקום ההיכל, כפי שבימינו, בעוונותינו הרבים, בנוי מסגד במקום זה. אם פתיחת הדלתות מותנית בקיומו של אוהל מועד, אין בניין זה מהווה מניעה להקרבת קרבנות אף אם פתיחת הדלתות נועדה למנוע חציצה, בניין זה חוצץ גם חוצץ. מובן מאלינו, כי בכל מקרה, אין להקריב קרבנות בימינו, ואין צורך להאריך בדבר (ראה בהרחבה בשו"ת "ציץ אליעזר" חלק י"ב סימן מ"ז).

בשם הרב מברסקי זצ"ל מוסרים (עיין בהגהות הגרי"ד אילן שליט"א על הרשב"א שם), כי הוכיח, ששני ההסברים תקפים - יש לפתוח את דלתות אוהל מועד, הן כדי שלא יחצצו בין מקום השחיטה להיכל, והן משום שיש דין מיוחד לפתוח את דלתות אוהל מועד. שהנה, מן הגמרא (יומא ס"ב ב) עולה, כי גם על השוחט בתוך ההיכל מוטל לפתוח את דלתותיו. חציצה, אין כאן. ברור, איפוא, כי קיים גם דין מיוחד לפתוח את דלתות אוהל מועד, אם הן קיימות [ועיין שם שתמה על ה"מנחת חינוך" מצווה קמ"א, שכתב שכשר].

דף נו/א מנין לדם הקרבן שנפסל בשקיעה"ח

כמה פעמים החמה שוקעת?

כולנו מכירים את שיטת רבינו תם, אשר הנוהגים לפיה מסיימים את תעניתם בשעה שרבים כבר סועדים את ליבם. סוגייתנו מהווה ציר נכבד לדיון מהותי זה ב"שקיעת החמה". תחילת הדברים בדברי גמרתנו, כי דם קרבן שלא נזרק על המזבח נפסל בשקיעת החמה.

כידוע, זמן תפילת מנחה הוא עד הערב (ברכות כ"ו א), אלא, שבגמרא לא התפרש "ערב" זה אימתי הוא. יש מן הראשונים (תלמידי רבינו יונה ברכות שם) שכתבו, כי מאחר שתפילת המנחה היא כנגד קרבן תמיד של בין הערביים (ברכות שם), ובסוגייתנו מבואר, כי דם הקרבנות נפסל בשקיעת החמה, הרי שסוף זמן תפילת המנחה, הוא ב"שקיעת החמה". משהגענו למסקנה, כי "עד הערב", היינו, עד "שקיעת החמה", כל שנותר לברר הוא אימתי "שקיעת החמה".

המחלוקת לגבי זמן השקיעה: ובכן, בנושא זה נחלקו גדולי הדורות. לדעת הגאונים (שו"ת מהר"ם אלשקר סימן צ"ו), "שקיעת החמה" הוא הזמן שבו כדור החמה שוקע [ולאחר מכן בין השמשות, היינו, ספק לילה לדעת רבי יהודה, עיין שבת לד/ב ע"י שם]. אולם, לדעת רבינו תם שתי שקיעות יש. האחת, כאשר גוף השמש נסתר מעינינו. והשנייה, זמן רב אחר כך (ראה "מגיד משנה" הל' שבת פ"ה הל' ד' ועוד), ובלשון בעלי התוספות (ד"ה "מניין") "תחילת שקיעה" ו"סוף שקיעה". עד השקיעה השנייה, לשיטתו, הרי זה יום גמור, אף שהשמש שקעה זה מכבר. לדעתו, כאשר חז"ל אמרו "שקיעת החמה", כוונתם לשקיעה ראשונה, וכאשר הם התבטאו בלשון "משתשקע החמה", כוונתם לשקיעה השנייה. ואכן,

אותו יום, יום שלישי היה. רק במקרים דחופים שלא סבלו דיחוי יצא הרב עם פמלייתו לאיסוף מעות ביום שזכה.

עוד לא סיימו הפרנסים והרב לרקום את מחשבותיהם והנה עמדו הם בפתחו של השוק. מניסיונם ציפו הפרנסים לראות אי אלו חנויות מוגפות על יושביהן המצפים שפמליית הרב תעבור את תונתם... אך ראה זה פלא, הפעם איש לא הסתתר. הגדיל לעשות הבורסקי, שיצא מתוכו לאמבטיית מלאי העורות שבתוכן שהה רוב חייו במירוק ובקרוף העורות, כשבדייו תבלת מצלצלים מרשרשים, ועיניו דומעות, "כן, גם אני ראיתי את המסכנים האלה קשורים ומוכים. ה' רחם". עוד לא סיים הבורסקי למחות בכף ידו השחורה את דמעותיו, ומעבר לכתפו הרחבה הציצו פניו של העגלון המרוד שרוקן את כיסיו מכל פרוטה שלא היתה בהם.

כך ניגשו אנשי השוק בזה אחר זה אל הרב הישיש שנסמך על אחד הדוכנים, בלא שנאלצו גבאיו המסורים להשתמש ולו בווארט אחד. הפלא ופלא. לפתע, עצם הרב את עינו, הרהר עמוקות וקפץ את ידו. "יהודים יקרים, איני נוטל עוד תרומות!" הגבאים המסורים הרימו גבה, התורמים הביטו ברבם בפליאה, ואילו הוא, החל פוסע נמרצות לכיוון השוטרים והאסירים.

במהלך הדקות בהן פסע הרב מלווה בגבאיו שגוננו עליו מלחץ ההמון, הצטרפו אנשים רבים אל הפמליה, הכל רצו לדעת מה מתרחש. מדוע זה הפסיק הרב ליטול תרומות, ומה הצעד הבא שהוא מתכוון לנקוט.

מרחוק, נראו היהודים שעמדו כל העת סביב ארבעת היהודים האומללים ושני השוטרים הקשוחים, מזמרים שירות ותשבחות לבורא עולם על ההצלה הקרובה לבוא, למראה הכבודה הפוסעת לכיוונם...

והנה, התקרב הרב ופמלייתו לעבר האסירים, ולתדהמת הכל התקרב הרב הישיש לעבר השוטרים הביט ממוסכות בעיניהם, רכן לעבר האסירים שרבצו חסרי אונים על הקרקע, בחן את מראה פניהם והניף את ידו בתנועת ביטול, תוך שהכאים עמוק לכיס מעילו את המעות שאסף עד כה.

ההמון החל רוטן. הכל נדחפו לעבר השוטרים והאסירים שאותות בהלה ניכרו על פניהם, ולא חלף זמן רב עד שהללו התחננו שיניחו להם להמלט על נפשם ללעומת שבאו. זקני העיירה היו מספרים בערגה, כי במשך שנים ארוכות לא דרכה בעייתם כף וגלו של נוכל כל שהוא, מאימת חת זרועם של אנשי העיירה שהפליאו את מכותיהם בקבוצת הנוכלים הנכרים שהתחזו לשוטרים ולאסירים יהודים אומללים.

"מניין? מניין ידע הרב שהכל עליה? כלום רוח הקודש נזרקה בו? שאלו הנקלהים לאחר שסיימו להשליך מן העיירה את תבורת הפרחים. "לא נבואה, וגם לא רוח הקודש יש בי. חושי אמרו לי שמשווא בלתי סביר מתרחש כאן. איסוף המעות היה קל מידי. הכל נתנו. הלבבות נפתחו. המעות זרמו והאנשים צעדו לקראתי כדי לזכות במצוה במקום שאני אדפוק על דלתם כתמיד. הבנתי שאין כאן מצוות פדיון שבויים... מצוות לא הולכות בקלות. את השאר, כבר ראיתם גם אתם".

בספרים רבים חוזר ונשנה מוטיב זה, שכלל שהמצווה יקרה וחשובה, כך נדרש האדם להשקיע מאמצים רבים יותר כדי לקיימה על הצד הטוב, ומי כלומדי הדף היומי ראויים להעיד על כך. למרות טרדות, מטלות ומשימות הצצות ומעיקות, רבבות יהודים אינם מוותרים על הקביעות בלימוד הדף היומי, לכבודו יתברך. דברים טובים לא הולכים בקלות.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך



פנינים

דף נד/ב לא היו ידעי דוכתיה היכא

מדוע הוּסתר מקום המקדש?

גמרתנו מתארת לפרטים את מאמציהם הקדחתניים של דוד המלך ושמואל הנביא לאתר את מיקומו של בית המקדש, שנאמר (שמואל א' יט/ח): "וילך הוא ושמואל וישבו בניו" - שהיו יושבים ברמה ועוסקין בנויו של עולם". רבינו בחיי מביא מספר טעמים לכך שמיקומו לא היה ידוע מראש: א. למען לא ידעו אומות העולם את "מעלת המקום וילחמו על כיבושו". ב. כדי שתושבי הארץ, לא ינסו להשחיתו ולהורסו. ג. על מנת שהשבטים לא יתקוטטו עליו בעת חלוקת הארץ.

ובעל "השפתי כהן" על התורה, מגורי האריז"ל, מפרש: כדי לחבב עליהם את המקום, שאינה דומה חיבת מקום שעמלים בחיפוש, לחיבת מקום שנודע מראש...

דף נד/ב אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב

נדודי שינה

בעת חיפושיו אחר מקום המקדש, אמר דוד המלך (תהילים קלב/ב): "אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה, עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב".

הקשה הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, מדוע דוד המלך גזר על עצמו להמנע משינה עד שיאתר את מקום המקדש, ומדוע כינה מקום זה "אביר יעקב"? **היה** רבי מאיר שפירא זצ"ל דורש ואומר: כידוע, ליעקב אבינו נתגלה מקום המקדש, כפי שנאמר (בראשית כח/כ"ב): "ויחלם והנה סלם מצב ארצה... מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים".

את גמרתנו בה מבואר, כי הדם נפסל בשקיעת החמה, מפרש רבינו תם, כי הוא נפסל ב"שקיעה השניה" (עיי' שם בתוס' ובספר הישר שבת קפ"א, בדפוס חדש סימן רכ"א בספר "הרוקח" סימן נ"א). - איננו נכנסים כעת לשאלה מתי היא ה"שקיעה השניה", שהיא נידון ארוך בפני עצמו.

ואילו בעלי התוספות (שם) נקטו בשיטה מעניינת. ברור, הם אומרים, כי שקיעת החמה היא ב"שקיעה השניה", אך דם קרבן התמיד נפסל כבר בשקיעת החמה הראשונה [עיי' "שיטה מקובצת" שכתב כן בשם ר"ת. אך כבר הקשה בספר "אור המאיר", פ"ב סימן א', שמדברי ר"ת בספר הישר הנ"ל מוכח שאינו סובר כן].

עד מתי ניתן להתפלל תפילת מנחה: מעתה, לשיטת הגאונים, יש לסיים את תפילת מנחה עד שקיעת כדור החמה, ואילו לשיטת רבינו תם, ניתן לסיים תפילה זו עד ה"שקיעה השניה". ואילו בעלי התוספות, אף שהם סוברים כרבינו תם, יתכן שיורו כי יש לסיים את תפילת המנחה עד ה"שקיעה הראשונה", שכן, תפילת המנחה היא כנגד תמיד של בין הערבים, והם הרי סוברים, כי לא ניתן לזרוק את דמו של קרבן התמיד לאחר ה"שקיעה הראשונה" (וכדברי תלמידי רבינו יונה).

להלכה, כתב ה"משנה ברורה" (סימן רל"ג ס"ק י"ד): "לכתחלה, צריך כל אדם ליזהר להתפלל קודם שקיעת החמה דוקא, דהיינו, שיגמור תפלתו בעוד שלא נתכסה השמש מעינינו ומוטב להתפלל בזמנה ביחידות מלהתפלל אחר כך בצבור" [ראוי לציין את דברי ה"לבוש", שם, שדעתו, כי מניין שעות היום הוא מהנץ החמה עד השקיעה, ולפי זה אין להתפלל מנחה לאחר שקיעת החמה, על אף שדעתו כרבינו תם. וכבר תמה על כך ה"מנחת כהן", ועיי' בספר "משנת אליהו", להגרא"א מישקובסקי זצ"ל, פסחים סימן ט"ז].

דף נו/ב ואינו נאכל אלא עד חצות

אכילת סעודת ליל הסדר לאחר חצות

במשנתנו נאמר, כי "הפסח אינו נאכל... אלא עד חצות" הלילה, וגמרתנו מבארת, כי משנה זו היא כדעת רבי אלעזר בן עזריה, אך לדעת רבי עקיבא, מן התורה קרבן הפסח נאכל עד עלות השחר [ורבנן הם שהגבילו את אכילתו עד חצות, כהוראתם לגבי יתר הקרבנות, כדי להרחיק את האדם מן העבירה, שלא יגלוש באכילתו לזמן האסור באכילה].

שני דיני אכילה בקרבן פסח: הגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק זצ"ל, בעל ה"אור שמח" (הל' חמץ ומצה פ"ו הל' א') מחדש, כי גם לדעת ר"א בן עזריה, מן התורה רשאי אדם לאכול קרבן פסח לאחר חצות, אלא, שלדעתו את מצוות אכילת "בשר הפסח" יש לקיים עד חצות בלבד. כלומר, שני דינים שונים יש בקרבן פסח. א. מצוות אכילת קרבן, ככל הקרבנות, היינו: על בעל הקרבן מוטלת החובה שהקרבן ייאכל, גם אם לא על ידו. ב. מצוות אכילת בשר פסח, היינו: מצווה על כל יהודי לאכול **בעצמו** מבשר קרבן הפסח. לדעת ר"א בן עזריה, את מצוות אכילת בשר הפסח יש לקיים עד חצות, אך דין "אכילת הקרבן" אינו פורח בחצות. הא ראייה, כי קרבן פסח נחשב "נותר" [בשר קרבן שנותר מעבר לזמן הקצוב לאכילתו] **רק בבוקר!** (ועיי' "זבח תודה", ועיי' עוד מ"מ וציונים באוצר מפרשי התלמוד פסחים קכ/ב).

נחלקו הראשונים (עיי' "זבח תודה" כאן שציין את שיטות הראשונים), אם הלכה כר"א בן עזריה או כרבי עקיבא. לגבי אכילת האפיקומן, ה"שולחן ערוך" (או"ח סימן תע"ז סעיף א') פוסק: "ויהא זהיר לאוכלו קודם חצות". זאת, מאחר שהוא נאכל זכר לקרבן הפסח, ויש לחשוש לדעת הראשונים הפוסקים כדעת ר"א בן עזריה, שזמן אכילת הפסח הוא עד חצות ("ביאור הלכה" שם) [ועיי' שם ב"משנה ברורה" ס"ק ו' שכ"ש כזית ראשון צריך לאוכלו קודם חצות. ואם איחרו בדיעבד יאכל ולא יברך על אכילת מצה].

מאחר שאין לאכול מאומה לאחר האפיקומן, כדי שלא יכלה טעם המצה מן הפה, מאחרי השבת, שמאריכים בסיפור יציאת מצרים, אינם מספיקים ליהנות מכל מטעמי החג, משום שלפני חצות הם מזדרזים לאכול מן האפיקומן וסעודתם מסתיימת בכך.

הפתרון המבריק של בעל ה"אבני נזר" למאחרי השבת בליל הסדר: בעל ה"אבני נזר" זצ"ל (שו"ת או"ח סימן שפ"א), הגה רעיון חדשני, שלפיו ניתן להמשיך לאכול גם לאחר אכילת האפיקומן. לדבריו, יש להקפיד על השארת טעם המצה בפה, רק בזמן שניתן עדיין לקיים את המצווה, היינו: לר"א בן עזריה עד חצות ולרבי עקיבא עד עלות השחר, אך לאחר שחולף זמן זה, ניתן לאכול כל מאכל, כפי שאין חולק על כך, שבבוקר של יום טוב ניתן לאכול כל מאכל בלא חשש שמא יפוג טעם האפיקומן. מעתה, טרם חצות, יכול הסועד ליטול את האפיקומן ולהכריז, כי אם הלכה כדעת ר"א בן עזריה, הוא מבקש לקיים כעת את המצווה, ואם הלכה כדעת רבי עקיבא, הוא אינו מתכוון לקיים את המצווה. או אז, יאכל את המצה וימתין עד שתחלוף שעת חצות, ויהא רשאי להמשיך לאכול ככל שיחפוץ. זאת משום, שאם זמן אכילת אפיקומן תם בחצות, פג חיובו לשמור את טעם המצה בפיו. ואם זמן אכילת אפיקומן תם בעלות השחר, הרי התנה במפורש שאם הלכה כן, אכילתו אינה לשם מצווה ולפני עלות השחר יאכל שוב מצה לשם מצווה.

"אפיקומן" - המצה האחרונה: הגרי"ז מברסק זצ"ל (הגדה מבית לוי עמ' ו') טען, כי אם אמנם יש להקפיד על השארת טעם המצה בפה רק באותו זמן שניתן לקיים בו את המצווה, שוב אין כל צורך בתנאי. זאת, מאחר שמצת "אפיקומן" היא המצה האחרונה שאדם אוכל בזמן המיועד למצווה. כלומר, עליו להקפיד שהדבר האחרון שייאכל על ידו בזמן המיועד למצווה, יהא מצה. מעתה, משאכל זה מצה טרם חצות והמשיך לאכול לאחר חצות, הרי שלדעת ר"א בן עזריה כבר יצא ידי חובה, ואילו לדעת רבי עקיבא, המשך אכילתו מגלה כי המצה שאכל לא היתה הדבר האחרון בסעודתו, וממילא

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר בכל יום משנה אחת הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם! חייג עכשיו: *3029 או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il





הוא אינו מחוייב לשמר את טעמה של מצה סתמית... [דברי הגרי"ז הם ע"פ דברי הרמב"ם. אמנם, לפימ"ש הרא"ש שאפיקומן הוא זכר לפסח, וכן פסקו הטור וה"שולחן ערוך" אור"ח סימן תע"ז סעיף א, ולפי"ד ודאי שיש מקום לתנאי, ועיין גם ב"משנה ברורה" סימן תע"ב ס"ק כ"ב, שאין לאכול מצה אחר אפיקומן].

דף נז/ב רבי אלעזר בן עזריה אומר... אף כאן עד חצות

"חצות" - אין כזה רגע

במאמר הקודם עסקנו במחלוקת רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא, עד מתי יש לאכול את בשר הפסח. לדעת ר"א בן עזריה עד חצות, ולדעת רבי עקיבא עד עלות השחר. בגמרא מבואר, כי ר"א בן עזריה למד כן מ"היקש", שכן, במכת בכורות, שאירעה בחצות, נאמר (שמות יב/יב) "בלילה הזה", ואף בקרבן פסח נאמר (שמות יב/ח) "בלילה הזה", הרי שבחצות תם זמן אכילתו של קרבן הפסח.

לכאורה, כשם שבכורי מצרים מתו "בחצות" בדיוק, מן הדיון, שגם אכילת קרבן פסח תהא "בחצות" בלבד. אולם, כותב בעל ה"נודע ביהודה" (צל"ח ברכות ט/א), מאחר שאיש אינו מעלה על דעתו שניתן לאכול כזית בשר בזמן "חצות" בלבד, הבינו חכמים שבדרשה זו התורה ביקשה להפריד בין שני חצאי הלילה ולקבוע כי אחד מהם בלבד ראוי לאכילת קרבן פסח.

מדוע אין אוכלים מצה מחצות בלבד ועד הבוקר? עדיין יש לברר, מניין לחכמים שחציו הראשון של הלילה הוא הוא הראוי לאכילה, שמא יש לאכול את בשר הפסח מחצות ואילך דווקא. ובכן, אומר הצ"ח, יש לדעת אל נכון את כל הנתונים שעליהם מבוסס חיוב אכילת בשר הפסח בליל הסדר, או אז שאלה זו תתמוסס מאליה.

מן הפסוק (דברים ו/טו) "תזבח את הפסח בערב כבוא השמש", דרשו חז"ל (ברכות ט/א) - "בערב אתה זובת, וכבוא השמש אתה אוכל". כלומר, אין עוררין על כך, כי עם תחילת הלילה חלה מצוות אכילת בשר הפסח. הנידון הוא, איפוא, מתי פגה המצווה, ועל כך נסוב הפסוק "בלילה הזה", ממנו למדים כי זמן האכילה מוגבל עד חצות.

לככורי מצרים לא היה זמן למות משעסקנו ב"חצות", נציין את השאלה המפורסמת, הרווחת בבתי המדרשות, מתי מתו בכורי מצרים? הרי כאשר נחצה חפץ יונחו לפנינו שני חלקים, ואין חלק שלישי שנמצא בין שני החצאים. מעתה, גם אין רגע מסויים שניתן לכתוב "חצות", כי לכשנמצאנו, נחצה גם אותו לשניים... כיצד, אם כן, מתו בכורות מצרים "בחצות", אחר שנוכחנו כי אין רגע שכזה?

לא צריך זמן כדי למות: הגאון רבי שמעון משה דיסקין זצ"ל ("אהל יהושע" פרשת בא שם) השיב על כך בחידוד נאה. אכן כן, אין רגע המכונה "חצות", אך גם אין רגע שבו מתים. כלומר, מיתה אינה תהליך, כי אם מציאות. עד רגע פלוני אדם היה חי, ומן הרגע שלאחר מכן היה מת. מעתה, כאשר נאמר בתורה שבכורי מצרים מתו בחצות, הכוונה היא לכך, שעד חצות הם חיו, נשמו ובעטו, וברגע שלאחר חצות, כבר היו מוטלים כדומן על פני השדה.

חתר דוד המלך לידע, במה זכה יעקב אבינו שנתגלה לו מקום זה, עד שגילה: "וישכב במקום ההוא - כאן שכב, אבל ארבע עשרה שנה רצופות שימש בבית מדרשו של שם ועבר ולא שכב... עמד דוד ונשבע: אם אתן שנת לעיני ... עד אמצא מקום לה: משכנות לאבירי יעקב ... (ספר "היובל" למהר"ם שפירא).

דף נו/א בחצר אהל מועד

הדלקת המנורה בחצרי!?

מבואר בסוגיינתנו, כי חצר בית המקדש, היא העזרה. מכאן יש לתמוה על האמור "על הניסים": והדליקו נרות **בחצרות** קדשך", הלא הדלקת המנורה מתבצעת בהיכל ולא בעזרה?

נראה, שאכן הדליקו בחצר ורק לאחר מכן הכניסו את המנורה פנימה, שהרי הדלקה מעין זו כשרה היא (רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ט הל' ז). ומדוע עשו כך? משום שהיו טמאים ורצו למעט בכניסה להיכל בטומאה... ("טעמא דקרא" חנוכה).

דף נז/ב רבי אלעזר בן עזריה היא

מנהג המקום

מאחר שרבי אלעזר בן עזריה סובר שפסח נאכל עד חצות בלבד, מדוע היה מיסב ביציאת מצרים עם שאר החכמים עד שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית באותו ליל סדר מפורסם המסופר בהגדה? **הסטייפלר** זצ"ל השואל זאת, משיב, כי מוזכר שם שהיו מסובין "בבני ברק". בני ברק עירו של רבי עקיבא היא, ולפיכך נהג כמנהג המקום ("קהילות יעקב" ברכות ב/א).

לעילוי נשמת

מרת **רבקה הירש** ע"ה

ב"ר מנחם אריה ז"ל נלב"ע כ"ד בסיון תש"ס

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידינו בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם יעקב פרידמן** ז"ל

ב"ר מרדכי ז"ל נלב"ע כ"ה סיון תשנ"ד
גבאי בית המדרש סוכטשוב

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **אהרן פרידמן** ז"ל

ב"ר חיים קלונימוס קלמן ז"ל נלב"ע כ' בסיון
תשנ"ט מיקירי בית המדרש סוכטשוב

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לומדים משניות וזוכים לאריכות ימים

(תקנת השבין לר' צדוק הכהן מלובלין זיע"א)

ללמוד משנה - מהיום זה קל!

תכנית לימוד יומית

שתי משניות יומיות להשלמת סדר זרעים בשנה

פירוש ברור | גודל קומפקטי | עיצוב מפואר ואותיות
ונוח להבנה | במיוחד | מאירות עיניים | מתאים לכל | זמן ועת | מנוי חודשי | עד הבית

*3764

צלצלו עכשיו וקבלו
ספר חודשי ראשון **חינם**

לעילוי נשמת

הר"ר **ניסן קלמן** ז"ל ב"ר מאיר צבי ז"ל - תל אביב

נלב"ע כ' בסיון תשס"א **תנצב"ה**

הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

